

KITOBXONLIK — TAFAKKUR QANOTI

Muallif: Surxondaryo viloyati Denov tumanidagi 52-maktab o'quvchisi

Absamatova Charosxon Qahramon qizi

Kitob — insonni o'zligini anglashga, dunyoni teranroq tushunishga va kelajak sari dadil qadam tashlashga chorlaydigan ma'naviy xazinadir.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kitobxonlikning inson tafakkuri, ma'naviy kamoloti va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdagi o'rni yoritiladi. Yoshlar orasida mutolaa madaniyatini shakllantirish, oilaning va ta'lim muassasalarining bu jarayondagi ahamiyati hamda raqamli davrda elektron kitob va audiokitoblardan oqilona foydalanish masalalari muhokama qilinadi. Kitob o'qish odatini kundalik hayotga tatbiq etish bo'yicha amaliy fikrlar ilgari suriladi.*

Kalit so'zlar: kitobxonlik, tafakkur, mutolaa, ma'naviyat, ma'rifat, yoshlar, mustaqil fikrlash, kitobxonlik madaniyati, raqamli texnologiyalar.

Inson hayotida shunday boyliklar borki, ularni qancha ko'p ulashsa, shuncha ko'payadi. Bilim, ma'rifat va tafakkur ana shunday bebaho boyliklar sirasiga kiradi. Ularning eng ishonchli manbalaridan biri esa kitobdir. Kitob insonni fikrlashga, izlanishga, mushohada yuritishga va hayotga teran nigoh bilan qarashga o'rgatadi. Shu bois kitobxonlikni tafakkur qanotiga qiyoslash mumkin. Chunki kitob o'qigan insonning fikrlash doirasi kengayadi, dunyoqarashi boyiydi, qalbida ezgulikka intilish kuchayadi.

Bugungi tezkor axborot asrida insoniyat misli ko'rilmagan imkoniyatlarga ega. Birgina telefon orqali dunyoning turli burchaklaridagi yangiliklardan xabardor bo'lish, kerakli ma'lumotlarni izlash va yangi bilimlarni o'rganish mumkin. Ammo ma'lumotlarning ko'pligi har doim ham chuqur bilim va keng tafakkur mavjudligini anglatmaydi. Axborotni o'qish boshqa, uni anglash, tahlil qilish va hayotda to'g'ri qo'llash esa mutlaqo boshqa jarayondir. Aynan kitob mutolaasi insonni shunchaki

ma'lumot iste'molchisidan mustaqil fikrlaydigan shaxsga aylantirishga xizmat qiladi.

Kitobxonlik — bu faqatgina sahifalarni varaqlash yoki asardagi voqealarni bilib olish emas. U insonning o'z fikrlari bilan yuzma-yuz kelishi, qahramonlar taqdiri orqali hayot saboqlarini anglashi, yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi farqni tushunishi demakdir. Ba'zan birgina asar insonning hayotga munosabatini o'zgartirishi, ilgari e'tibor bermagan haqiqatlarini kashf etishiga sabab bo'lishi mumkin. Shunday ekan, kitobni oddiy buyum emas, insonni kamolot sari yetaklaydigan ma'naviy hamroh sifatida qadrlashimiz lozim.

Kitob — tafakkur va ma'rifat manbai

Har bir kitob o'ziga xos olamdir. Tarixiy asarlar bizni o'tmish bilan yuzlashtiradi, badiiy adabiyot inson ruhiyatini anglashga yordam beradi, ilmiy kitoblar esa tabiat va jamiyat qonuniyatlarini o'rganishga yo'l ochadi. She'riyat qalbimizdagi nozik tuyg'ularni uyg'otsa, falsafiy asarlar hayot, inson va borliq haqidagi savollar ustida fikrlashga undaydi.

Mutolaaning eng muhim jihatlaridan biri shundaki, u insonni tayyor xulosalarni qabul qilish bilan cheklanib qolmaslikka o'rgatadi. Kitobxon asardagi voqealarni tahlil qiladi, qahramonlarning qarorlarini baholaydi, ularning xatolaridan saboq chiqaradi. Ba'zan muallifning fikriga qo'shiladi, ba'zan esa o'z qarashlarini shakllantiradi. Bu jarayonda insonning mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi.

Buyuk mutafakkirlarimiz hayotiga nazar tashlasak, ilm va kitobning inson kamolotidagi o'rnini yanada chuqurroq anglaymiz. Alisher Navoiy asarlarida ilm, odob, insonparvarlik va komillik g'oyalari yuksak o'rin tutadi. Abu Ali ibn Sino ilmiy merosi bilan insoniyat tafakkuriga ulkan hissa qo'shgan. Mirzo Ulug'bekning ilm-fanga bo'lgan intilishi esa bilimga muhabbat insonni qanday yuksak marralarga olib chiqishini ko'rsatadi. Ularning hayoti bizga bir haqiqatni eslatadi: insonning haqiqiy yuksalishi izlanish, o'rganish va ma'rifatga intilish bilan chambarchas bog'liq.

Albatta, bugungi yoshlar buyuk ajdodlarimizning merosini o'rganish bilan birga, zamonaviy bilimlarni ham egallashlari zarur. Buning uchun esa kitob bilan do'stlashish, muntazam mutolaa qilish va o'qilgan asarlardan xulosa chiqarish muhimdir.

Yoshlar va kitobxonlik madaniyati

Yoshlar — jamiyatning buguni va kelajagini bog'lovchi muhim kuch. Ularning qanday bilim olishi, nimalarga qiziqishi va qanday qadriyatlar asosida voyaga yetishi ertangi kun taraqqiyotiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu ma'noda yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish nafaqat oilaning yoki ta'lim muassasasining, balki butun jamiyatning muhim vazifasidir.

Kitob o'qigan yosh o'z fikrini aniq ifodalashga, boshqalarning qarashlarini tinglashga, voqea-hodisalarni tahlil qilishga intiladi. Mutolaa lug'at boyligini oshirishga, nutqni ravonlashtirishga va yozma savodxonlikni rivojlantirishga yordam beradi. Ayniqsa, kelajakda jurnalist, o'qituvchi, shifokor, huquqshunos yoki boshqa kasb egasi bo'lishni orzu qilayotgan yoshlar uchun kitobning ahamiyati katta. Chunki har qanday kasbning negizida bilim, izlanish va mas'uliyat yotadi.

Masalan, jurnalist bo'lishni istagan yosh nafaqat yangiliklarni kuzatishi, balki tarix, adabiyot, iqtisodiyot, huquq va jamiyat hayotiga oid bilimlarini ham boyitib borishi kerak. Zero, jurnalistning vazifasi faqat xabar yetkazishdan iborat emas. U voqealarni xolis yoritishi, ma'lumotlarni tekshirishi, turli fikrlarni tahlil qilishi va o'quvchiga tushunarli tarzda taqdim etishi lozim. Bunday fazilatlarni shakllantirishda kitob mutolaasi muhim o'rin egallaydi.

Shu bilan birga, yoshlarni kitob o'qishga undashda majburlashdan ko'ra, qiziqish uyg'otish samaraliroqdir. Har bir insonning qiziqishi turlicha: kimdir sarguzasht asarlarini sevadi, boshqasi tarixiy kitoblarga qiziqadi, yana kimdir she'riyat yoki ilmiy-ommabop adabiyotlarni tanlaydi. Muhimi, yoshlar o'zlariga mos kitobni topib, mutolaaning zavqini his qilishlari kerak.

Kitobxonlikni rivojlantirishda oilaning ham o'rni beqiyos. Uyda kitob o'qishga vaqt ajratilsa, ota-onalar farzandlari bilan o'qigan asarlari haqida

suhbatlashsa, bolalarda mutolaaga nisbatan tabiiy qiziqish paydo bo'lishi mumkin. Maktab kutubxonalari, adabiy uchrashuvlar, kitob taqdimotlari va mutolaa musobaqalari ham bu borada muhim ahamiyat kasb etadi. Kitobxonlikni kundalik hayotning bir qismiga aylantirish uchun katta ishlarni kutish shart emas: ba'zan kuniga bir necha sahifa o'qishdan boshlangan odat vaqt o'tishi bilan mustahkamlanadi.

Raqamli davrda kitobning qadri

Bugun ijtimoiy tarmoqlar, qisqa videolar va tezkor xabarlar inson vaqtining katta qismini egallashi mumkin. Bunday sharoitda uzoqroq matnni diqqat bilan o'qish, uning mazmunini anglash va fikr yuritish uchun sabr hamda intizom talab etiladi. Shu sababli mutolaa odatini shakllantirish yanada dolzarb masalaga aylanmoqda.

Biroq zamonaviy texnologiyalarni kitobxonlikka qarshi qo'yish ham to'g'ri emas. Elektron kitoblar, audiokitoblar va raqamli kutubxonalar ko'plab asarlardan foydalanish imkoniyatini kengaytiradi. Asosiysi, inson texnologiyadan qanday maqsadda foydalanayotganidir. Agar telefon vaqtni behuda sarflash vositasi bo'lsa, uning foydasi kamayadi. Agar u yangi bilimlarni o'rganish, elektron kitob mutolaa qilish va ishonchli ma'lumotlarni izlashga xizmat qilsa, bilim olishning qulay vositasiga aylanadi.

Shu o'rinda bir savol tug'iladi: biz kun davomida qancha vaqtimizni ekran qarshisida o'tkazamiz va shuning qancha qismini bilim olishga sarflaymiz? Bu savol har birimizni o'z vaqtimiz haqida o'ylashga undashi kerak. Vaqt — qaytarib bo'lmaydigan ne'mat. Uni mazmunli o'tkazish esa o'z qo'limizda.

Kitobxonlikning yana bir muhim jihati — insonni shoshilinch xulosalardan saqlashga yordam berishidir. Kitob o'qish jarayonida biz voqealarning sabablarini izlaymiz, dalillarni solishtiramiz va muallif fikrining mazmunini tushunishga harakat qilamiz. Bu ko'nikmalar kundalik hayotda ham zarur. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda uchraydigan har qanday xabarni tekshirmasdan tarqatmaslik, yolg'on ma'lumotlarga ishonib qolmaslik va mustaqil xulosa chiqarish uchun tanqidiy fikrlash muhimdir.

Demak, zamonaviy dunyoda kitobxonlik eskirgan odat emas, aksincha, axborot oqimida to'g'ri yo'l topishga yordam beradigan muhim ehtiyojdir.

Kitobga mehr — kelajakka e'tibor

Kitobxonlikni rivojlantirish uchun, avvalo, har bir inson o'zidan boshlashi kerak. Biror kitobni o'qib tugatishni katta maqsad deb bilish mumkin, ammo undan ham muhimrog'i — o'qilgan asar haqida fikr yuritish, yangi bilimlarni hayot bilan bog'lash va o'z xatti-harakatlarimizga nazar tashlashdir. Kitobning qadri uning sahifalari soni bilan emas, balki inson tafakkurida uyg'otgan savollari, bergan saboqlari va ezgu o'zgarishlari bilan belgilanadi.

Mutolaa jarayonida kichik kundalik yuritish ham foydali. Unda o'qilgan kitobning nomi, muallifi, esda qolgan fikrlar va shaxsiy xulosalarni qayd etish mumkin. O'qigan asarimizni do'stlarimiz bilan muhokama qilish esa fikrlarimizni boyitadi. Chunki bir kitobni bir necha inson o'qisa, har biri undan o'ziga xos ma'no va saboq topishi mumkin.

Kutubxonalarni kitobxonlar uchun yanada jozibador maskanga aylantirish, yosh yozuvchilar bilan uchrashuvlar tashkil etish, mahallalarda kitob almashish tashabbuslarini yo'lga qo'yish ham foydali natijalar berishi mumkin. Har bir maktabda o'quvchilar o'zlari sevib o'qigan kitoblarni tavsiya qiladigan kichik kitobxonlik guruhlarini tashkil etilsa, mutolaa yanada qiziqarli jarayonga aylanadi.

Eng muhimi, kitob o'qishni faqat imtihon, baho yoki muayyan topshiriq uchun bajariladigan vazifa sifatida ko'rmasligimiz kerak. Kitobxonlik insonning o'ziga bergan e'tibori, kelajagiga qo'ygan sarmoyasidir. Bugun o'qilgan bir sahifa ertaga aytiladigan fikrga, qabul qilinadigan qarorga yoki amalga oshiriladigan ezgu ishga asos bo'lishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kitobxonlik — tafakkurni kengaytiradigan, ma'naviyatni yuksaltiradigan va insonni komillik sari yetaklaydigan bebaho faoliyatdir. Kitob o'qigan insonning dunyoqarashi boyiydi, fikrlash qobiliyati rivojlanadi va hayotga bo'lgan munosabati teranlashadi. Shu bois kitobga mehr

uygʻotish, yoshlar orasida mutolaa madaniyatini rivojlantirish va bilim olishga intilishni qoʻllab-quvvatlash barchamizning muhim vazifamizdir.

Menimcha, insonning eng katta yutuqlaridan biri — oʻz ustida ishlashdan toʻxtamasligidir. Buning uchun esa har kuni oz boʻlsa-da, yangi bilim olish, yangi fikrni anglash va oʻz tafakkurini boyitishga intilish kerak. Kitob bizga ana shu yoʻlda hamroh boʻladi.

Unutmaylik, taraqqiyot avvalo tafakkurdan boshlanadi, tafakkur esa bilim va izlanish bilan yuksaladi. Kitobxonlikni hayotimizning ajralmas qismiga aylantirsak, nafaqat oʻzimiz, balki kelajak avlod uchun ham maʼrifatli va mustahkam poydevor yaratgan boʻlamiz.

Zero, kitob — tafakkurga qanot, bilimga yoʻl, kelajakka esa ishonch bagʻishlaydigan maʼnaviy xazinadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Navoiy, Alisher. Mahbub ul-qulub.
2. Ibn Sino, Abu Ali. Donishnoma.
3. Ulugʻbek, Mirzo. Zij-i jadidi Koʻragoniy.